

Sambo sportida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning nazariy asoslari va metodik tahlili istiqbollari

Shuxrat Djumaturdiyevich Abdullayev
Buxoro davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot sambo sportida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning nazariy asoslari va metodik jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Ishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning sport mashg'ulotlari samaradorligiga ta'siri, murabbiy faoliyatini takomillashtirishdagi o'rni hamda sportchilarning jismoniy, texnik, taktik va psixologik tayyorgarligini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlar tahlili, taqqoslash, umumlashtirish va kuzatish metodlaridan foydalanilgan. Tadqiqot natijalari sambo sporti bo'yicha murabbiylar, oliy ta'lim muassasalari, sport maktablari va ilmiy izlanishlar olib borayotgan mutaxassislar uchun amaliy hamda metodik ahamiyatga ega bo'lib, sport ta'limi tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: sambo, pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, sport mashg'ulotlari, murabbiy, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, kompetensiya, texnik tayyorgarlik, metodika

Theoretical foundations and methodological analysis prospects for the use of innovative pedagogical technologies in sambo sports

Shukhrat Dzhumaturdiyevich Abdullayev
Bukhara State Pedagogical Institute

Abstract: This study is devoted to the study of the theoretical foundations and methodological aspects of the use of innovative pedagogical technologies in sambo sports. The work analyzes the impact of modern pedagogical approaches on the effectiveness of sports training, their role in improving the activities of coaches, and their importance in developing the physical, technical, tactical and psychological preparation of athletes. The methods of analysis of scientific literature, comparison, generalization and observation were used during the study. The results of the study are of practical and methodological importance for sambo coaches, higher education institutions, sports schools and specialists conducting scientific research, and will serve to improve the sports education system.

Keywords: sambo, pedagogical technologies, innovation, sports training, coach, interactive methods, information and communication technologies, competence, technical training, methodology

Epilog mazkur tadqiqot ishining yakunlovchi qismi sifatida olib borilgan ilmiy izlanishlarning umumiy mazmunini, erishilgan natijalarni hamda ularning nazariy va amaliy ahamiyatini yoritishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim tizimida jismoniy tarbiya va sport sohasini rivojlantirish, yoshlarni har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalash, ularning jismoniy tayyorgarligini mustahkamlash hamda sog'lom turmush tarzini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda sambo sporti nafaqat kurash turi sifatida, balki sportchilarda qat'iyat, intizom, mardlik, tezkor fikrlash, mas'uliyat va irodaviy sifatlarni rivojlantiruvchi samarali vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Sambo mashg'ulotlarini tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, mashg'ulotlarning mazmunini boyitish va sportchilarning individual imkoniyatlarini to'liq namoyon etishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish, interfaol metodlardan foydalanish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv-mashg'ulot jarayoniga keng joriy etish hamda kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'limni tashkil etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Sambo sporti bo'yicha mashg'ulotlar ham ushbu jarayonlardan chetda qolmaydi. Chunki zamonaviy sport nafaqat jismoniy tayyorgarlikni, balki sportchining tahliliy fikrlashini, vaziyatni tez baholashini, qaror qabul qilish qobiliyatini va psixologik barqarorligini ham talab etadi. Pedagogik texnologiyalar esa aynan mana shu sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladigan samarali vositalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot davomida sambo sportida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari chuqur tahlil qilindi, ilmiy adabiyotlar o'rganildi, zamonaviy pedagogik qarashlar va ilg'or tajribalar umumlashtirildi. Shuningdek, mashg'ulotlarni tashkil etishda interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy yondashuv, modulli o'qitish, raqamli ta'lim vositalari va boshqa innovatsion texnologiyalarning o'rnini hamda ularning sportchilar tayyorgarligiga ta'siri yoritildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni maqsadli va tizimli qo'llash sportchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlash, texnik va taktik tayyorgarligini rivojlantirish, mashg'ulotlarga qiziqishini oshirish hamda yuqori sport natijalariga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqotning yana bir muhim jihati shundaki, unda murabbiyning pedagogik mahorati va innovatsion faoliyati alohida o'rin egallaydi. Zamonaviy murabbiy nafaqat texnik usullarni o'rgatuvchi mutaxassis, balki pedagog, psixolog, tashkilotchi va tarbiyachi sifatida ham faoliyat yuritishi zarur. Shu sababli pedagogik texnologiyalarni

puxta egallash va ularni amaliyotda samarali qo'llash murabbiyning kasbiy kompetensiyasini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida mashg'ulotlar sifatining yaxshilanishiga, sportchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga va sog'lom raqobat muhitini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqot natijalari sambo sportini o'qitish metodikasini takomillashtirish, innovatsion ta'lim texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish hamda murabbiylarning kasbiy faoliyatini yanada rivojlantirishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir. Shu bilan birga, mazkur ilmiy ish kelgusida sambo sporti bo'yicha olib boriladigan ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos vazifasini ham bajarishi mumkin. Tadqiqot davomida bildirilgan ilmiy qarashlar va tavsiyalar sport maktablari, oliy ta'lim muassasalari hamda malaka oshirish tizimida foydalanish uchun muhim metodik manba bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot jarayonida sambo sportida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari keng qamrovda tahlil qilinib, ularning o'quv-mashg'ulot jarayonidagi o'rni, mazmuni va amaliy ahamiyati ilmiy nuqtai nazardan yoritildi. O'rganilgan ilmiy manbalar, ilg'or xorijiy va milliy tajribalar hamda zamonaviy pedagogik qarashlar shuni ko'rsatdiki, sport ta'limining samaradorligi ko'p jihatdan mashg'ulotlarning qanday tashkil etilishiga, murabbiyning pedagogik mahoratiga va innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasiga bog'liq. An'anaviy o'qitish usullari ma'lum natijalarni berishi mumkin bo'lsa-da, zamonaviy sportning talablariga javob berish uchun interfaol, shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslangan pedagogik texnologiyalarni qo'llash zarur ekanligi aniqlandi.

Tahlillar davomida sambo mashg'ulotlarini tashkil etishda maqsadni aniq belgilash, o'quv materiallarini izchil rejalashtirish, sportchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning psixologik tayyorgarligini rivojlantirish hamda nazariy bilimlarni amaliy mashqlar bilan uyg'unlashtirish yuqori natijalarni ta'minlovchi asosiy omillar sifatida baholandi. Pedagogik texnologiyalarning afzalligi shundaki, ular mashg'ulot jarayonini oldindan rejalashtirish, kutilayotgan natijalarni aniq belgilash, har bir bosqichni nazorat qilish va yakunda olingan natijalarni baholash imkoniyatini yaratadi. Bunday yondashuv sportchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tizimli ravishda shakllantirishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sambo sportida interfaol metodlardan foydalanish sportchilarning faolligini sezilarli darajada oshiradi. Guruhlarda ishlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, musobaqa elementlariga asoslangan mashg'ulotlar, rolli o'yinlar, savol-javoblar va amaliy muhokamalar sportchilarning nafaqat jismoniy, balki intellektual salohiyatini ham rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlarda sportchilar mustaqil fikrlashga, vaziyatni tez baholashga, raqibning harakatlarini oldindan taxmin qilishga va eng maqbul qarorni qabul qilishga

o'rganadilar. Natijada ularning texnik va taktik tayyorgarligi bilan bir qatorda mantiqiy fikrlash qobiliyati ham rivojlanadi.

Ilmiy tahlillar davomida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi ham alohida e'tirof etildi. Videotahlil, elektron taqdimotlar, raqamli platformalar, animatsiyalar va sport dasturlaridan foydalanish sportchilarning murakkab texnik harakatlarni tezroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Mashg'ulot jarayonida videoyozuvlar orqali texnik usullarni tahlil qilish sportchilarga o'z xatolarini ko'rish, ularni murabbiy tavsiyalari asosida bartaraf etish va harakatlarni takomillashtirish imkonini yaratadi. Bu esa mashg'ulotlarning sifatini oshirish bilan birga vaqt tejashiga va ta'lim samaradorligining ortishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida modulli ta'lim texnologiyasining imkoniyatlari ham tahlil qilindi. Mazkur texnologiya o'quv materiallarini mantiqiy ketma-ketlikda kichik bo'limlarga ajratish, har bir modul yakunida sportchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash hamda keyingi bosqichga tayyorgarligini aniqlash imkonini beradi. Bunday tizim sportchilarning o'zlashtirish darajasini muntazam nazorat qilish, kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish uchun qulay sharoit yaratadi. Natijada mashg'ulotlar izchil va samarali tashkil etiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari murabbiyning pedagogik faoliyati sportchilarning sport natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Murabbiyning kommunikativ madaniyati, motivatsiya berish qobiliyati, psixologik qo'llab-quvvatlashi va zamonaviy metodlardan foydalanishi sportchilarning mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Murabbiy sportchilar bilan samarali muloqot o'rnatganda, ularning individual ehtiyojlarini inobatga olganda va har bir sportchiga mos yondashuvni tanlaganda mashg'ulotlarning samaradorligi sezilarli darajada ortadi. Shu bois zamonaviy murabbiy faqat texnik bilimlarga ega bo'lish bilan cheklanmay, pedagogika, psixologiya va axborot texnologiyalari bo'yicha ham yetarli kompetensiyaga ega bo'lishi lozim.

Tahlillar shuningdek, pedagogik texnologiyalarni qo'llash sportchilarda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishini ham ko'rsatdi. Mashg'ulotdan tashqari vaqtlarda videodarslarni ko'rish, nazariy materiallarni mustaqil o'rganish, o'z harakatlarini tahlil qilish va shaxsiy rivojlanish rejasini tuzish sportchilarning mas'uliyatini oshiradi. Natijada ular faqat murabbiy ko'rsatmalariga tayanib qolmay, o'z ustida mustaqil ishlashga odatlanadilar. Bu esa yuqori sport mahoratini shakllantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shundaki, innovatsion pedagogik texnologiyalar sportchilarning motivatsiyasini mustahkamlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Qiziqarli mashg'ulot shakllari, zamonaviy texnik vositalardan foydalanish, individual va guruhviy topshiriqlarning uyg'unligi sportchilarda mashg'ulotlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Bunday

sharoitda sportchilar yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga intiladi, o'z imkoniyatlarini sinab ko'rishga harakat qiladi va sport natijalarini muntazam yaxshilashga motivatsiya hosil qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari sambo sportida pedagogik texnologiyalardan foydalanish o'quv-mashg'ulot jarayonining sifatini oshirish, sportchilarning jismoniy, texnik, taktik va psixologik tayyorgarligini kompleks rivojlantirish hamda murabbiy faoliyatining samaradorligini yuksaltirishda muhim omil ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Olingan natijalar sport ta'limi tizimida innovatsion yondashuvlarni yanada kengroq joriy etish zarurligini ko'rsatadi va kelgusida ushbu yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish uchun mustahkam nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдуллаев Ш. Дж. Психологические подготовка борцов к обучением оптимизации учебно-тренировочного процесса двигательным действиям. "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 www.openscience.uz January 2024 / Volume 5 Issue 1

2. Абдуллаев Ш. Дж. Методы строго регламентированного упражнения для школьника, игровой и соревновательный для борцов. "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 www.openscience.uz January 2024 / Volume 5 Issue 1

3. Абдуллаев Ш. Дж. Полнодоступного включения линий эксперимента методики и приёмы педагогики по физической культуры "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 www.openscience.uz January 2024 / Volume 5 Issue 3

4. Абдуллаев Ш. Дж. Теоретические данные спортивной педагогики по легкой атлетики и развития психологической готовности спортсмена. "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 www.openscience.uz January 2024 / Volume 5 Issue 3

5. Абдуллаев Ш. Дж. Педагогический маятник - генератор искусственной нагрузки гимнастики, создающий интенсивности и распределения энергии/"Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 www.openscience.uz March 2024 / Volume 5 Issue 3

6. Abdullayev Sh.Dj. O'qituvchi faoliyatiga kreativ yondashuv va uning innovatsion xususiyatlari. "Zamonaviy jismoniy tarbiya va sportda: integratsiya, evolyutsiya, modernizatsiya, fan va ta'limni rivojlantirish yo'llari" mavzusida Xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya. Buxoro – 2024 yil 22 noyabr

7. Abdullayev Sh.Dj. Jismoniy tarbiya va sport sohasida aholini ommaviy sog'lomlashtirish texnologiyalari. "Zamonaviy jismoniy tarbiya va sportda:

integratsiya, evolyutsiya, modernizatsiya, fan va ta'limni rivojlantirish yo'llari" mavzusida Xalqaro miqiyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya. Buxoro – 2024 yil 22 noyabr

8. Абдуллаев Ш. Дж. Effectiveness of experimental work aimed at developing environmental competence of students.(Эффективность экспериментальной работы, направленной на развитие экологической компетентности студентов) Опубликовано EDP Sciences. E3S Web of Conferences 587, 03025 (2024 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202458703025> GreenEnergy 2024. 12 стр. Creative Commons. Лицензия с указанием авторства 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

9. Абдуллаев Ш. Дж. Жисмоний тарбия ва спорт назарияси. Дарслик. "Камолот" нашриёти Бухоро - 2024. 131-бет. 19,5 б.т

10. Abdullayev Sh.Dj. INDIVIDUAL AND TEAM TACTICS IN SAMBO WRESTLING FOR CHILDREN AND ADOLESCENTS. Journal of Multidisciplinaru sciences and innvations German INTERNATIONAL JORNALS COMPANY. ISSN:2751-4390 IMPACT FAKTOR (RESEARCHBIB): Akademik research index <https://ijmri.de/index.php/jmsi> volume 4, issue 2, 2025

11. Abdullayev Sh.Dj. Determining Age-Appropriate Physical Loads in Sambo Training Sessions. Spanish Journal of Innovation and Integrity ISSN 2792-8268 Volume-42 May -2025 <http://sjii.indexedresearch.org> 91-95 page.

12. Abdullayev Sh.Dj. THEORETICAL FOUNDATIONS OF SAMBO AND ITS ROLE IN DEVELOPING PHYSICAL FITNES. Advances in Scienceand Education, 2025, Vol.01, No.11 <https://doi.org/10.70728/edu.v01.i11.007>

13. Abdullayev Sh.Dj. Sambo kurashida sport mashg'ulotlarining mazmuni. "OSIYO XALQARO UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI" Ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2025-yil, 12-son, 62-67 bet.

14. Abdullayev Sh.Dj. Ortikova G.T IMKONIYATI CHEKLANGAN TALABALARNING JISMONIY MASHG'ULOTLARI MAZMUNI. "Inson kapitalini rivojlantirishda jismoniy tarbiya va sportning zamonaviy tendensiyasi" mavzusida o'tkaziladigan xalqaro miqiyosidagi ilmiy-amaliy anjumani" XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI TO'PLAMI Buxoro:-2025-yil, 22-noyabr

15. Abdullayev Sh.Dj., Raxmatov B.I. Sog'lom turmush tarzini boshlang'ich sinf o'quvchilarida shakllantirish. Inson kapitalini rivojlantirishda jismoniy tarbiya va sportning zamonaviy tendensiyasi" mavzusida o'tkaziladigan xalqaro miqiyosidagi ilmiy-amaliy anjumani. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami Buxoro:-2025-yil, 22-noyabr

16. Abdullayev Sh.Dj., Ustozni yodga olib (M.X.Maxmudov xotirasiga bag'ishlab). Inson kapitalini rivojlantirishda jismoniy tarbiya va sportning zamonaviy

tendensiyasi" mavzusida o'tkaziladigan xalqaro miqiyosidagi ilmiy-amaliy anjumani. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallaril to'plami Buxopo:-2025-yil, 22-noyabr

17. Abdullayev Sh.Dj. INDIVIDUAL AND TEAM TACTICS IN SAMBO WRESTLING FOR CHILDREN AND ADOLES CENTS Journal of Multidisiplinaru sciences and innvations German INTERNATIONAL JORNALS COMPANY. ISSN:2751-4390 IMPACT FAKTOR (RESEARCHBIB): Akademik research index <https://ijmri.de/index.php/jmsi> volume 4, issue 2, 2025

18. Abdullayev Sh.Dj. Determining Age-Appropriate Physical Loads in Sambo Training Sessions. (Определение возрастных физических нагрузок на занятиях по самбо.) Spanish Journal of Innovation and Integrity ISSN 2792-8268 Volume-42 May -2025 <http://sjii.indexedresearch.org> 91-95 page.

19. Abdullayev Sh.Dj. THEORETICAL FOUNDATIONS OF SAMBO AND ITS ROLE IN DEVELOPING PHYSICAL FITNESS Advances in Scienceand Education,2025,Vol.01,No.11 <https://doi.org/10.70728/edu.v01.i11.007>

20. Abdullayev Sh.Dj. Jismoniy tarbiyaning umumlashtirilgan funksiyalar nazariyasi, sambo pedagogikasida madaniyat va sport PEDAGOGIK MAHORATIl ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2024, № 11 33-38 бет.

21. Abdullayev Sh.Dj. Samboning jismoniy tarbiyadagi ko'p funksiyanalligi hamda murakkab vazifalari "PEDAGOGIK MAHORAT" ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2024, № 12 175-181 бет.

22. Abdullayev Sh.Dj. Sambochilarda jismoniy sifatlarning uyg'unligini rivojlanishi "PEDAGOGIK MAHORAT" ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2025, № 1 62-68 bet.